

ATT VARA JÄMLIK ELLER INTE VARA JÄMLIK – ÄR DET FRÅGAN?

RICHARD SVENSSON

“All men are by nature equal...”
(Platon)

*“That all men are equal is a proposition which, at ordinary times,
no sane individual has ever given his assent.”*
(Aldous Huxley)

Är människor jämlika? Borde människor vara jämlika? Kan människor vara jämlika? Dessa frågor har sysselsatt människor åtminstone sedan antiken och Aristoteles, Rousseau och Nietzsche är bara några exempel på de filosofer som formulerat, kritiserat och omformulerat argument som förts fram under de gångna seklerna till stöd för de olika uppfattningarna. Två exempel på detta är Platons påstående att alla människor av naturen är jämlika och Huxleys invändning att det är en omöjlighet att instämma i ett sådant påstående för varje förnuftig person.¹

Diskussionerna har handlat om förståelsen av begreppet jämlikhet, huruvida det handlar om att garantera människor likvärdiga förutsättningar och möjligheter att själva skapa sig en god tillvaro eller snarare syftar på slutresultatet, att varje människa har rätt att leva ett gott liv. Diskussionerna har också handlat om hur man anser att det är, hur man anser att det bör vara samt vilka möjligheter det finns att minska skillnaden mellan hur det är och hur det bör vara (Oxford Handbook of Economic Inequality 2009; Kymlicka 1990).

De olika sätt på vilket människor besvarar dessa grundläggande frågor speglar skilda uppfattningar om människans natur och det samhälle vi lever i och möjligen återspeglas dessa olika uppfattningar i dagens tydligaste politiska skiljelinje, vänster-högerdimensionen. Det är vad den italienska statsvetaren Norberto Bobbio hävdar, och det är vad vi kommer att undersöka närmare i detta kapitel.

Vänster och höger

Vänster och höger började användas som politiska begrepp efter den franska revolutionen 1789 men började användas flitigt först 50 år senare i och med att allmän rösträtt infördes i Frankrike 1848. (Lukes 2003) Dessa politiska etiketter har sedan dess använts för att beskriva såväl kandidater och partier som idéer och politiska företrädare i försök att göra en komplex verklighet begriplig och för att underlätta jämförelser över tid och rum (Oxford Handbook Political Behavior).

Även om vänster-högerdimensionens relevans har ifrågasatts av vissa forskare (Giddens 2000) så kan man hävda att vänster-högerdimensionen kommit att bli "... dagens främsta rumsliga metafor. Även om det ofta har åtföljts av etniska, regionala, religiösa, kulturella och språkliga skiljelinjer av varierande betydelse så är vänster-högerdimensionen den enda skiljelinje som har haft representation i alla västerländska demokratier under de senaste två hundra åren." (Oscarsson 1998)

Trots den flitiga användningen av de två begreppen så har man dock inte nått någon enighet om begreppens innehåll. Det kan till viss del tänkas bero på att termerna "vänster" och "höger" inte är beskrivande i sig själva, de kan fyllas med vilket innehåll som helst, vilket till exempel inte är fallet med de två amerikanska motsvarigheterna liberal och konservativ (Sartori 1976).

Många olika förklaringar på vad som utgör skillnaden mellan vänster och höger har förts fram genom åren. Vissa hävdar att skillnaden mellan vänster och höger kan hittas inom biologin genom att studera vissa gener (Settle 2009; Hatemi 2010; Hatemi 2011) medan andra har fokuserat på psykologiska förklaringar och hittat skillnader när det gäller personlighetsdrag som nyfikenhet, kreativitet och ordningssinne (Carney et al 2008). Ytterligare andra har menat, och funnit resultat i vissa studier till stöd för din åsikt, att det är grundläggande känslor eller värderingar som exempelvis känslan av avsky (Inbar et al 2009) eller inställningen till förändring kontra tradition eller kanske benägenheten att undvika risker (Jost et al 2008) som är det särskiljande. Andra har hävdat att skillnaden mellan vänster och höger inte återfinns i sådana grundläggande områden som biologi eller psykologi utan snarare i de positioner som tas i specifika sakfrågor såsom graden av statlig inblandning i ekonomin eller intressekonflikter mellan exempelvis arbetstagare och arbetsgivare eller stad och land (Lipset & Rokkan 1967).

Alla dessa förklaringar kan möjligen ha något att bidra med till förståelsen av vänster och höger, men det potentiella samband som kommer att vara i fokus för detta kapitel är mellan vänster-högerdimensionen och uppfattningar kring den mänskliga jämlikheten.

Skilda uppfattningar om den mänskliga jämlikheten

I boken *Vänster och höger – essä om en politisk distinktion* diskuterar Norberto Bobbio vad som skiljer vänster från höger (Bobbio 1998).² Han menar att människor på en och samma gång är både jämlika och ojämlika, och att detta är något som både höger och vänster är överens om. I några avseenden är människor att anse som jämlika, till exempel i jämförelse med andra arter, medan människor i andra avseenden kan anses vara olika, till exempel när individer jämförs med andra individer. Vad vänster och höger inte håller med varandra om, och som fungerar som skiljelinjen mellan de två grupperna, är om tyngdpunkten ligger på de aspekter som förenar människor eller de aspekter som skiljer dem åt. Enligt Bobbio tenderar vänster att betona den förra och främja ökad jämlikhet, medan

högern tenderar att betona den senare och inte lika starkt förespråka jämlikhet, och i vissa fall, vara motståndare till den. Han understryker dock att vänstern inte förespråkar fullständig jämlikhet i allt, och att högern inte är motståndare till alla former av jämlikhet. Snarare handlar det om en relativ skillnad mellan de två. Anledningen till denna skillnad beror på olika uppfattningar om naturlig kontra social jämlikhet/ojämlikhet. Medan vänstern anser att den större delen av ojämlikheten är socialt konstruerad, och därmed kan elimineras, anser högern att större delen av orättvisorna är givna av naturen, och därför inte kan avskaffas.

Bobbio använder Rousseau och Nietzsche för att illustrera de skilda uppfattningarna om jämlikhet och ojämlikhet, och huruvida det är något som är naturligt givet eller socialt konstruerat. Han låter Rousseau, som menade att människor är födda jämlika men av samhället gjorts ojämlika, symbolisera vänsterns uppfattning i dessa frågor. Nietzsche, som hade motsatt uppfattning och menade att människan fötts ojämlik, men av samhället gjorts jämlika fick symbolisera högerens uppfattning. Rousseau värnade den naturliga jämlikheten och fördömde den sociala ojämlikheten, medan Nietzsche värnade den naturliga ojämlikheten och fördömde den sociala jämlikheten. Resultatet är att både Rousseau (vänster) och Nietzsche (höger) i deras argument värnar det naturliga och motsätter sig det socialt konstruerade.

Således drar vänster och höger motsatta slutsatser om de fyra aspekter som anges ovan, och dessa sammanfattas i tabell 1 nedan.

Tabell 1 De skilda uppfattningarna kring människans jämlikhet enligt Norberto Bobbio

Aspekt	Vänster	Höger
A. Människans natur	Jämlik	Ojämlik
B. Samhällets påverkan	Ökad ojämlikhet	Ökad jämlikhet
C. Ojämlikhetens orsak	Socialt konstruerad	Naturlig
D. Möjlighet att bekämpa ojämlikheten	Möjligt	Omöjligt

Kommentar: En översikt av hur Bobbio menade att uppfattningen om den mänskliga jämlikheten skiljer vänster och höger åt (Bobbio 1998).

Jämlikhetssyn och vänster-högerplacering

Det teoretiska resonemanget ovan leder till att vi förväntar oss att hitta skillnader i uppfattningen av de fyra aspekterna gällande mänsklig jämlikhet längs vänster-högerskalan. Dessutom förväntar vi oss att ett index som konstrueras av dessa fyra aspekter samvarierar med placeringen längs vänster-högerdimensionen. Bobbio menade alltså att skillnaden mellan vänster och höger var att man har olika syn på människans jämlikhet och han hävdade att detta var något universellt. Vi förväntar

oss därför inte några tydliga skillnader mellan grupperna vad gäller styrkan i detta samband. För att undersöka om det stämmer kommer vi därför även att jämföra hur samvariationen mellan vänster-högerplacering och jämlikhetsindexet ser ut för olika grupper av befolkningen.

I den nationella SOM-undersökningen 2013 ställdes fyra frågor kring människors jämlikhet. Svartpersonerna presenterades med fyra olika påståenden och fick för vart och ett av dessa ange i vilken utsträckning de instämde i påståendet genom att markera längs en elvgradig skala som sträcker sig från 0 (Helt felaktigt påstående) till 10 (Helt riktigt påstående). De fyra påståendena kan utläsas ur tabell 2 nedan.

Tabell 2 Fyra påståenden om mänsklig jämlikhet

Aspekt	Påstående
A. Människans natur	"Det är stora skillnader mellan människor redan från födseln"
B. Samhällets påverkan	"Dagens samhälle bidrar till ökade skillnader mellan människor"
C. Ojämlikhetens orsak	"Olikheter mellan människor i dagens samhälle beror i första hand på hur samhället är uppbyggt"
D. Möjlighet att bekämpa ojämlikheten	"Skillnaderna mellan människor i dagens samhälle kan inte kraftigt minskas, även om man skulle vilja det"

Kommentar: En översikt över de påståenden gällande mänsklig jämlikhet som inkluderades i den nationella SOM-undersökningen 2013.

I den nationella SOM-undersökningen 2013 finns även en fråga om den självupplevda vänster-högerplaceringen samt bakgrundsfrågor som exempelvis kön, ålder och utbildningsnivå.

Först kommer de fyra aspekterna av uppfattning kring jämlikhet att testas var och en för sig. Därefter kommer ett index att skapas av de fyra aspekterna och korrelationen mellan detta index och vänster-högerplaceringen kommer att undersökas mer detaljerat för att studera huruvida samvariationen mellan jämlikhetsindexet och vänster-högerplacering ser olika ut i olika grupper av svartpersonerna. Slutligen kommer indexet också att användas för att undersöka hur de åtta riksdagspartiernas placering längs vänster-högerekalan samvarierar med deras medelvärde på jämlikhetsindexet.³

Då den femgradiga vänster-högerekalan är konstruerad på så vis att låga värden indikerar vänster och höga värden indikerar höger så är förväntningen att de två påståenden som enligt teorin anses vara högerpåstående, det vill säga aspekt a och aspekt d, korrelerar positivt med respondenters självplaceringar längs en vänster-högerekala. På motsvarande vis förväntas de påståenden som anses vara

vänsterpåståenden, det vill säga aspekt b och aspekt c, korrelera negativt med vänster-högerskalan. Gör de det så kan man konstatera att åtminstone riktningen av korrelationen är som teorin hävdar. Ju starkare korrelationen sedan är, desto mer övertygande är också stödet för teorin.

Eftersom Bobbio menar att dessa fyra aspekter tillsammans utgör den grundsyn som skiljer vänster och höger åt så skapas även ett jämlikhetsindex. Detta index är baserat på de fyra aspekterna på så vis att ett högt värde indikerar att man instämmer i påståendet att det är stora skillnader på människor redan från födseln (aspekt a) och att det inte är möjligt att göra så mycket åt de ojämlikheter som finns i dagens samhälle (aspekt d). Däremot instämmer man inte i påståendet om att dagens samhälle bidrar till ökade skillnader mellan människor (aspekt b) och att olikheterna som existerar beror på samhället (aspekt c). Med andra ord så innebär alltså höga värden på jämlikhetsindexet att man instämmer i ett resonemang som enligt Bobbio är att betrakta som höger medan låga värden på indexet innebär att man instämmer i ett resonemang som är det motsatta, och därmed att betrakta som vänster.⁴ Förväntningarna är därmed att korrelationen mellan jämlikhetsindexet och vänster-högerplaceringen är positiv.

Tabell 3 Korrelation mellan mänsklig jämlikhet och vänster-högerplacering

	N	Förväntad riktning på korrelationen	Faktisk riktning på korrelationen	Polyseriell korrelation	Spearman's rangkorrelation
Aspekt A	1511	Positiv	Positiv	+0,05	+0,05
Aspekt B	1516	Negativ	Negativ	-0,40	-0,41
Aspekt C	1515	Negativ	Negativ	-0,27	-0,26
Aspekt D	1509	Positiv	Positiv	+0,22	+0,21
Jämlikhetsindex	1502	Positiv	Positiv	+0,38	+0,36

Kommentar: De antal svar som redovisas i tabellen avser det antal som korrelationen baseras på. Då svarsalternativen på frågan om vänster-högerplacering är femgradig och därmed att anse som ordinalskala så redovisas polyseriella korrelationskoefficienter och Spearmans rangkorrelation.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Som kan utläsas ur tabellen ovan så är samtliga korrelationer i enlighet med förväntningarna, även om korrelationen mellan aspekt a och vänster-högerplaceringen är mycket svag. Korrelationerna för aspekt c respektive aspekt d är dock relativt starka medan aspekt b, som handlar om huruvida samhället bidrar till ökade skillnader, är den aspekt som uppvisar den tydligaste korrelationen med vänster-högerskalan. Korrelationen mellan jämlikhetsindexet och vänster-högerplaceringen är positiv vilket är enligt förväntningarna. Det innebär att ju högre värde man har på jämlikhetsindexet, desto längre till höger tenderar man att placera sig själv. Det omvända

gäller därmed också, ju längre till höger man placerar sig själv, desto högre värde tenderar man att ha på jämlikhetsindexet. Detta visas också då man jämför jämlikhetsindexets medelvärde för personer på olika positioner längs vänster-högerskalan (se Tabell 4 nedan). För personer klart till vänster är medelvärdet allra lägst medan det högsta medelvärdet finns bland de som anser sig vara klart till höger.⁵

Tabell 4 Medelvärden för de fyra aspekterna och jämlikhetsindexet

	Aspekt A	Aspekt B	Aspekt C	Aspekt D	Jämlikhetsindex
Samtliga	4,73	6,89	5,81	4,52	0,41
Män	4,81	6,69	5,80	4,67	0,42
Kvinnor	4,65	7,07	5,81	4,38	0,40
16-29 år	4,41	6,86	6,00	4,65	0,40
30-49 år	4,34	6,80	5,77	4,16	0,40
50-64 år	4,52	7,12	5,88	4,22	0,39
65-85 år	5,60	6,75	5,66	5,18	0,46
Låg utbildning	5,32	6,98	6,02	5,31	0,44
Medellåg utbildning	4,79	6,91	5,67	4,90	0,43
Medelhög utbildning	4,61	6,77	5,76	4,36	0,41
Hög utbildning	4,39	6,89	5,85	3,76	0,39
Klart till vänster	4,52	8,57	7,02	3,21	0,30
Något till vänster	4,34	7,72	6,17	3,93	0,36
Varken till vänster eller till höger	5,01	6,92	5,90	4,88	0,43
Något till höger	4,67	5,82	5,15	4,89	0,46
Klart till höger	5,22	5,41	4,71	5,39	0,51
Vänsterpartiet	4,25	8,65	7,64	2,70	0,27
Socialdemokraterna	4,57	7,57	6,12	4,48	0,38
Centerpartiet	5,42	5,71	5,04	5,08	0,49
Folkpartiet	4,79	5,81	4,84	4,61	0,47
Moderaterna	4,86	5,92	5,28	4,91	0,46
Kristdemokraterna	5,09	6,44	5,22	4,71	0,46
Miljöpartiet	4,34	7,71	6,11	3,28	0,35
Sverigedemokraterna	5,72	6,75	5,57	5,94	0,48

Kommentar: Medelvärden för frågorna om de fyra aspekterna av mänsklig jämlikhet och jämlikhetsindexet för samtliga svarspersoner och uppdelat på olika grupper.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

I tabellen ovan kan man också konstatera att personer över 64 år tenderar att ha en uppfattning om mänsklig jämlikhet som enligt Bobbio skulle kategoriseras som

höger. Särskilt tydligt är detta för aspekt a samt aspekt d, det vill säga de anser i högre utsträckning än yngre personer att det är stora skillnader på människor redan från födseln samt att det inte finns mycket man kan göra för att minska ojämlikheterna i samhället. Detsamma tycks gälla för personer med låg utbildningsnivå jämfört med personer med högre utbildning.⁶ Vidare kan man även se att medelvärdena skiljer sig åt mellan de olika partiernas sympatisörer. Exempelvis är det de Sverigedemokratiska sympatisörerna som i högst utsträckning menar att det finns stora skillnader mellan människor från födseln (aspekt a) och att man inte kan göra så mycket åt de ojämlikheter som existerar (aspekt d). Vänsterpartiets sympatisörer är de som i störst utsträckning hävdar den motsatta åsikten, att det inte finns stora skillnader mellan människor från födseln och att det finns mycket man kan göra för att minska ojämlikheter. Vänsterpartiets sympatisörer är också de som allra tydligast hävdar att samhället ökar ojämlikheter och att ojämlikheterna i första hand beror på samhället. Dessa åsikter skiljer sig tydligt från de åsikter som sympatisörer till Allianspartierna har.

För att ytterligare undersöka hur sambandet mellan jämlikhetssynen och vänster-högerplaceringen ser ut, såväl generellt som i olika grupper av befolkningen, så genomförs en regression. Eftersom den självuppskattade vänster-högerpositionen kan anta fem olika svar som sträcker sig från klart till vänster till klart till höger så är en vanlig OLS-regression inte lämplig då den utgår från att den beroende variabeln har betydligt fler värden än fem. Istället genomförs en multinomial logistisk regression.

En multinomial logistisk regressionsanalys kan beskrivas som en analysteknik för att undersöka hur sannolikheten för ett visst utfall förhåller sig till ett annat utfall beroende på vilket värde en oberoende variabel antar. De kommande analyserna kommer att ha mittenkategorin på skalan, varken till vänster eller till höger, som referenskategori vilket innebär att samtliga koefficienter bör tolkas i relation till denna kategori. En positiv koefficient för en kategori innebär att sannolikheten för just den kategorin ökar då värdet på den oberoende variabeln ökar, jämfört med kategorin varken till vänster eller till höger.

Tabell 5 *Analys av sambandet mellan jämlikhetsindex och vänster-högerplacering. Multinomial regressionsanalys (logistiska regressionskoefficienter)*

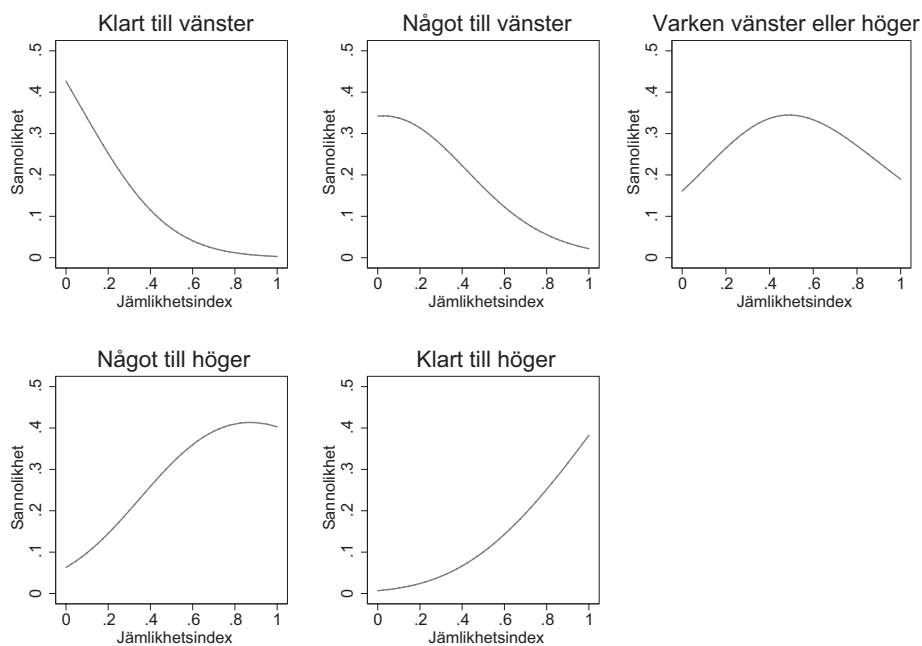
	Klart till vänster	Något till vänster	Något till höger	Klart till höger
Jämlikhetsindex	-5,117 ***	-2,920 ***	1,693 ***	3,866 ***
Konstant	0,975 ***	0,754 ***	-0,940 ***	-3,166 ***

Kommentar: * p<.05; ** p<.01; *** p<.001 Inkluderade i analysen är de 1502 svarpersoner som besvarat frågorna om människans jämlikhet samt vänster-högerplacering.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Den bivariata modellen i tabell 5 visar tydligt att ett högt värde på jämlikhetsindexet minskar sannolikheten för att vara vänster jämfört med att vara varken till vänster eller till höger i och med att koefficienterna är negativa. Dessutom ökar ett högt värde på jämlikhetsindexet sannolikheten att vara höger i och med att de koefficienterna är positiva. Det kan vara svårt att jämföra storleksskillnader på koefficienter i en logistisk regression, men att de två ytterkategorierna, klart till vänster och klart till höger, har en högre koefficient än de två positionerna närmare mitten är i enlighet med vad som kan förväntas. För att förtydliga tolkningen av dessa resultat så illustreras de även i figuren nedan där sannolikheten för att vara klart till vänster, något till vänster, varken till vänster eller till höger, något till höger samt klart till höger längs jämlikhetsindexets olika värden visas.

Figur 1 Predicerad sannolikhet för placering längs vänster-högerskalan, baserat på jämlikhetsindexet

Kommentar: Figurerna visar den predicerade sannolikheten för svars personer att vara klart till vänster, något till vänster, varken till vänster eller höger, något till höger eller klart till höger baserat på deras värde på jämlikhetsindexet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Figuren ovan består av fem kurvor, en för varje position längs vänster-högerskalan. Längs den horisontella axeln på varje figur finns de olika värden som jämlikhetsindexet kan anta, från 0 till 1. På den vertikala axeln finns sannolikheten för att vara placerad på den positionen givet placeringen längs vänster-högerskalan. Exempelvis visar den första kurvan hur hög sannolikhet det är att svarspersonen är klart till vänster beroende på vilket värde personen har på jämlikhetsindexet. Kurvan är som högst, med en sannolikhet över 40 %, vid de allra lägsta värdena för jämlikhetsindexet. Sannolikheten sjunker sedan ju högre värdet på jämlikhetsindexet är. På motsatt vis förhåller det sig med den sista kurvan som gäller positionen klart till höger. Där är kurvan, och därmed sannolikheten, som högst vid de höga värdena på jämlikhetsindexet och sjunker allt lägre ju lägre värdet på jämlikhetsindexet är. Även de övriga figurerna är i enlighet med vad som kan förväntas enligt teorin. Exempelvis visar den tredje kurvan att det är vid värden mellan 0,4 och 0,5 på jämlikhetsindexet som den största sannolikheten finns för att vara varken till vänster eller till höger.

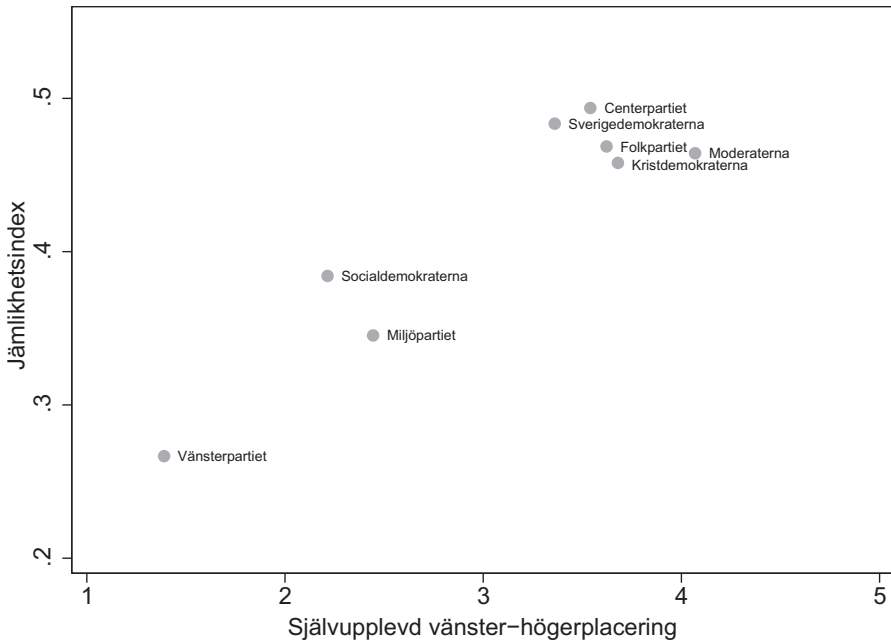
För att undersöka om effekten av jämlikhetsindexet skiljer sig åt för olika grupper genomfördes även en rad regressioner med interaktionstermer. Några systematiska skillnader mellan kvinnor och män, yngre och äldre samt lågutbildade och högutbildade kunde dock inte identifieras.

De åtta riksdagspartierna

Så långt har analysen fokuserat på enskilda individer, men hur ser det ut om man istället undersöker de åtta riksdagspartiernas värden på jämlikhetsindexet och deras placering längs vänster-högerskalan. Genom att beräkna ett medelvärde för jämlikhetsindexet och den självupplevda vänster-högerplaceringen för var och en av de åtta riksdagspartiernas sympatisörer så kan vi studera hur dessa förhåller sig till varandra. Det är alltså grupper av personer som sympatiserar med partierna som analyseras, inte partierna i sig. Förväntningen är återigen att höga värden på jämlikhetsindex ska vara förknippat med en placering till höger medan låga värden är förknippat med en placering till vänster.

Vad som är tydligt av figur 2 är att det positiva samband som förväntades mellan jämlikhetsindexet och vänster-högerplaceringen tycks stämma. Partier med sympatisörer som placerar sig till höger på vänster-högerskalan har också sympatisörer med högre värden på jämlikhetsindexet. Även de enskilda partiernas placering stämmer väl med vad man på förhand kan förvänta sig. De fyra partierna i Alliansen ligger tätt samlade till höger längs den horisontella axeln och även tätt samlade längs den vertikala axeln. Sverigedemokraterna placerar sig något till vänster om Allianspartierna, men på ungefär samma nivå av jämlikhetsindexet (jfr resultaten i Anders Sannerstedts kapitel i denna volym). Socialdemokraterna och Miljöpartiet placerar sig klart längre till vänster och med lägre medelvärden på jämlikhetsindexet. Längst ner i vänstra hörnet placerar sig Vänsterpartiet, till vänster längs vänster-högerskalan och med lågt värde på jämlikhetsindexet.

Figur 2 Partiernas placering längs vänster-högerakalen och jämlikhetsindexet (medeltal) 2013

Kommentar: Den horisontella axeln visar den genomsnittliga självuppskattade placeringen längs vänster-högerdimensionen för de olika partiernas sympatisörer. Den vertikala axeln visar det genomsnittliga värdet på jämlikhetsindexet för de olika partiernas sympatisörer. Notera att figuren visar hela den horisontella skalan, från 1 till 5, medan den endast visar en del av jämlikhetsindexets skala som teoretiskt sträcker sig från 0 till 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Olika syn på mänsklig jämlikhet till vänster och till höger

I det här kapitlet har vi undersökt i vilken utsträckning det finns stöd för Norberto Bobbios påstående om att synen på jämlikhet mellan människor skiljer sig åt mellan vänster och höger. Analyserna tyder på att det finns en gradvis skillnad i synen på jämlikhet längs den femgradiga vänster-högerskalan. Detta gäller för samtliga fyra aspekter av jämlikhet samt det index som konstruerades av dessa även om skillnaderna i vissa fall är små. Samtidigt visar de analyser som har genomförts inte på några betydande skillnader i sambandets styrka mellan olika grupper.

Möjligen är det denna skillnad i synen på mänsklig jämlikhet som leder partier till vänster respektive höger att anta olika ståndpunkter i en rad sakfrågor. Dessa ståndpunkter upplevs då också som mer eller mindre rimliga för den enskilde väljaren beroende på den egna uppfattningen kring mänsklig jämlikhet. Det skulle innebära

att väljare, genom att bedöma partiets sakfrågeåsikter, inte bara hittar ett parti vars sakfrågeåsikter stämmer väl överens med de egna åsikterna utan också hittar ett parti vars syn på mänsklig jämlikhet stämmer överens med den som man själv har.

Avslutningsvis kan det dock vara på sin plats med en liten reservation kring resultaten med tanke på att de tre aspekter av mänsklig jämlikhet som uttryckligen handlar om samhället också är de som uppvisar starkast korrelation med vänster-högerplaceringen och därmed driver resultaten starkast. Om frågorna kring samhället har tolkats i ett kortsiktigt perspektiv som syftande till den nuvarande mandatperioden så är det tänkbart att personer till höger, som kan antas stödja den sittande Allians-regeringen, i mindre utsträckning är benägna att skylla existerande ojämlikheter på samhället. Det omvända kan då också vara fallet. Oppositionen som till största delen består av personer till vänster kan tänkas vara särskilt benägna att hävda att ojämlikheter beror på hur samhället utformats. Därmed kan sambandet mellan uppfattningen kring mänsklig jämlikhet och vänster-högerplaceringen tyckas vara starkare än vad det i själva verket är. Det skulle därför vara intressant att se hur dessa resultat står sig i en situation då det är en vänsterregering som sitter vid makten istället för en högerregering.

Noter

- ¹ Man kan diskutera huruvida Platon syftade på alla människor eller endast de fria männen och dess jämlikhet, men oavsett så tyder meningen i sin helhet på att det i detta sammanhang handlar om att han betonar det som förenar människor, snarare än det som skiljer de åt, något som senare i kapitlet kommer visa sig vara en viktig skillnad. Meningen i sin helhet lyder ”*All men are by nature equal, made all of the same earth by one Workman; and however we deceive ourselves, as dear unto God is the poor peasant as the mighty prince.*”
- ² Bobbios syn på skillnaden mellan vänster och höger har tidigare legat till grund för kapitlet ”*Skall jag taga vara på min broder?*” av Ulf Bjereld och Marie Demker i SOM-publikationen *Opinionsamhället* 1998. Där undersöks relationen mellan jämlikhet och vänster-högerplacering med hjälp av Milton Rokeach värdeteori.
- ³ Vad som kommer att analyseras är inte partiernas uppfattning utan snarare partiernas sympatisörers uppfattningar.
- ⁴ Indexet sträcker sig mellan 0 och 1 och har ett medelvärde på 0,414.
- ⁵ De fem vänster-högergruppernas medelvärden är signifikant (95 %) skilda från varandra.
- ⁶ Då låg utbildningsnivå är betydligt vanligare bland de äldre svarspersonerna än bland de yngre så är det troligen i stor utsträckning samma individer som är 65 år eller äldre och har lägre utbildningsnivå.

Referenser

- Bjereld, Ulf och Marie Demker. 1998. "Skall jag taga vara på min broder?". Opinionsområdet 1998. Redaktörer: Sören Holmberg och Lennart Weibull
- Carney, Dana R. John T. Jost. Samuel D. Gosling och Jeff Potter. 2008. *The Secret Lives of Liberals and Conservatives: Personality Profiles, Interaction Styles, and the Things They Leave Behind*. Political Psychology. Volume 29, Issue 6, pages 807–840, December 2008.
- Dalton, Russell. J, and Hans-Dieter Klingemann. The Oxford Handbook of Political Behavior. Oxford University Press.
- Giddens, Anthony. 2000. *The third way and its critics*, Cambridge.
- Hatemi, Peter K. John R. Hibbing, Sarah E. Medland, Matthew C. Keller, John R. Alford, Kevin B. Smith, Nicholas G. Martin and Lindon J. Eaves. 2010. *Not by Twins Alone: Using the Extended Family Design to Investigate Genetic Influence on Political Beliefs*. American Journal of Political Science. Volume 54, Issue 3, pages 798–814, July 2010.
- Peter K. Hatemi, Nathan A. Gillespie, Lindon J. Eaves, Brion S. Maher, Bradley T. Webb, Andrew C. Heath, Sarah E. Medland, David C. Smyth, Harry N. Beeby, Scott D. Gordon, Grant W. Montgomery, Ghu Zhu, Enda M. Byrne and Nicholas G. Martin. *A Genome-Wide Analysis of Liberal and Conservative Political Attitudes*. The Journal of Politics. Volume 73 / Issue 01 / January 2011, pp 271-285.
- Inbar, Yoel, David A. Pizarro & Paul Bloom (2009): Conservatives are more easily disgusted than liberals, *Cognition & Emotion*, 23:4, 714-725.
- Jost, John T, Brian A. Nosek, and Samuel D. Gosling, 2008. Ideology: Its Resurgence in Social, Personality, and Political Psychology Perspectives on Psychological Science March 2008 3: 126-136, doi:10.1111/j.1745-6916.2008.00070.x
- Kymlicka, Will. 1990. *Contemporary Political Philosophy. An Introduction*.
- Lipset & Rokkan 1967. *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*.
- Lukes, Steven. 2003. 'Epilogue: The Grand Dichotomy of the Twentieth Century': concluding chapter to *The Cambridge History of Twentieth Century Political Thought*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Salverda, W. B. Nolan and T. Smeeding (editors). 2009. *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. Oxford University Press.
- Settle, Jaime E. Christopher T. Dawes. James H. Fowler. 2009. *The Heritability of Partisan Attachment*. Political Research Quarterly September 2009 vol. 62 no. 3. 601-613.